You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Možnosti využití korpusu InterCorp v česko-polské překladové lexikografii

Author: Andrzej Charciarek

Citation style: Charciarek Andrzej. (2018). Možnosti využití korpusu InterCorp v česko-polské překladové lexikografii. “Časopis Pro Moderní Filologii” (Vol. 100, č. 2 (2018), s. 206–222)

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH
Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

ČASOPIS PRO MODERNÍ FILOLOGII 100, 2018, Č. 2, S. 206–222

OPEN ACCESS

Možnosti využití korpusu InterCorp v česko-polské překladové lexikografii

Andrzej Charciarek (Katowice, Polsko)

APPLICATIONS OF THE INTERCORP PARALLEL CORPUS IN CZECH-POLISH TRANSLATION LEXICOGRAPHY

The article is devoted to applications of the InterCorp parallel corpus in Czech-Polish translation lexicography. Selected phrasemes exemplify possibilities of using a parallel corpus to identify translation counterparts. The examples provided in the article indicate various kinds of limitations which might cause problems in establishing reciprocal equivalence of Polish and Czech phrasemes. The article also describes some advantages and disadvantages of using subtitles, which are well represented in InterCorp, in the process of establishing equivalence.

The author used selected phrasemes from *Wielki czesko-polski słownik frazeologiczny (Great Czech-Polish Phraseological Dictionary)*, compiled by traditional means without reference to a corpus, as a starting point for the analysis, which demonstrated the value of corpus-based material and tools for creating dictionary entries.

The article is a contribution to theoretical research into contemporary directions in the development of translation lexicography.

KEYWORDS

corpus linguistics, InterCorp, translation lexicography, phrasemes, Czech, Polish

KLÍČOVÁ SLOVA

korpusová lingvistika, InterCorp, překladová lexikografie, frazémy, čeština, polština

1. ÚVODEM

Letos uplyne pravě padesát let od doby vzniku prvního korpusu[1] a to je fakt, který si zasluhuje zvláštní pozornost. Během této doby získala korpusová lingvistika silnou autonomní pozici jako samostatná jazykovědná disciplína, která umožňuje zkoumání všech rovin jazyka. Korpusová lingvistika navazuje metodologicky na strukturalismus a navrhuje vlastní metodologii, metody a nástroje výzkumu. Korpusová lingvistika, či přesněji korpusy, otevřely nové možnosti v empirickém výzkumu jazyka.

Dosud neexistovaly tak velké soubory textů (zdroje dat), jako jsou jazykové korpusy. Neexistovaly ani tak rychlé a jednoduché nástroje pro vyhledávání. Je pravda, že se používaly nedigitalizované lístkové katalogy, ale jejich možnosti byly velmi omezené a s korpusy nesrovnatelné.

Český národní korpus patří mezi rozsáhlejší a nejmodernější jazykové korpusy, a to nejenom pokud jde o psanou a mluvenou češtinu. Jeho součástí je paralelní kor-

1 Kučera — Francis (1967).

OPEN ACCESS

pus InterCorp, jenž se skládá z jádra a tzv. kolekcí. Jádro tvoří většinou originály a překlady beletristických textů, zatímco kolekce obsahují:

— zápisy jednání Evropského parlamentu z let 2007–2011 z korpusu Europarl;
— publistické články a zpravodajství z webových stránek Project Syndicate a VoxEurop (dříve PressEurop);
— právní texty Evropské unie z korpusu Acquis Communautaire;
— filmové titulky z databáze OpenSubtitles.

Pro uživatele korpusu je důležité především to, že beletristické texty jsou ručně zarovnané. V tomto ohledu se InterCorp jasně odlišuje od ostatních paralelních korpusů a dokazuje svou unikátnost. Kolekce jsou zarovnány automaticky, proto logicky obsahují chyby, což představuje největší slabinu této části korpusu, jež může zejména nezkušenému uživateli působit problémy. Obecně InterCorp nabízí velké možnosti pro výzkum jazyka s ohledem na různé druhy textů, žánrů a témat. Obsahuje také přepisy mluvených projevů, což je velmi důležité, protože většina národních korpusů byla a je tradičně založena na textech psaných (to je dáno tím, že sběr mluvených projevů, jejich elektronický přepis a jazyková analýza jsou časově náročné; navíc je třeba zmínit, že mluvené texty se převážně nepřekládají, což omezuje získávání překladových ekvivalentů).

Základním problémem paralelních korpusů ale byl a stále je jejich rozsah nesrovnatelný s velkými jednojazyčnými korpusy. V tomto ohledu InterCorp také vybočuje z řady. Je jasné, že obsahem se moduly jednotlivých jazyků výrazně liší. Rozsah polské části InterCorpu činí ve verzi 9 přes 80 milionů slov a obsahuje beletristické texty (přes 21 milionů slov), právní texty Evropské unie z korpusu Acquis Communautaire (téměř 21 milionů slov), zápisy jednání Evropského parlamentu z let 2007–2011 z korpusu Europarl (téměř 13 milionů slov), publistické články a zpravodajství z webových stránek VoxEurop (dříve PressEurop) (téměř 2,5 milionů slov) a filmové titulky z databáze OpenSubtitles (téměř 27 milionů slov). Z uvedených čísel je patrné, že v polském InterCorpu již nepřevládá beletrie. Podle velikosti je polština šestým největším cizojazyčným korpusem InterCorpu a každý polský text má v korpusu svou českou verzi. To vše znamená, že pro česko-polskou lexikografii poskytuje tento korpus unikátní možnosti vyhledávání překladových ekvivalentů.

1.1 FILMOVÉ TITULKY V KORPUSU

Užitečným zdrojem pro popsání a rozpoznání překladových ekvivalentů jsou zejména filmové titulky. Prakticky neexistuje problém s určením základu ekvivalence — *tertium comparationis*, protože v případě filmových titulků zkoumáme stejnou komunikační situaci a známe všechny její součásti (mluvčí, adresát, kontext, sdělení, kontakt, kód).

Dříve než vyložíme hlavní přednosti filmových titulků, je třeba říci několik slov o jejich nevýhodách.

Ve filmových titulcích dochází ke změně kódu, tj. mluvený projev se transformuje do psaného.

OPEN ACCESS

Problém, který je třeba vzít v úvahu, je specifikum filmových titulků. Nejde o úplnou dialogovou listinu, ale spíš o její zkrácenou verzi. Právě kvůli technickým omezením nazývají specialisté filmové titulky často „zkráceným tlumočením". To je důsledek toho, že titulky jsou časově a prostorově omezené. Titulky mohou být zobrazeny alespoň 1 vteřinu a maximálně 6 vteřin (1 řádek — 2–3 vteřiny; 2 řádky — 4–6 vteřin). Titulky mohou mít maximálně dva řádky, počet znaků na jeden řádek se pohybuje od 30 do 40 (Adamowicz-Grzyb, s. 104–105; Pošta, s. 43). Prostorové a časové dimenze redukují jazykové prostředky a vedou ke zkrácení textu. V praxi to znamená vynechání nebo kompresi textu. Vynechává se oslovení, zdvořilostní fráze, fatické prvky, opakování, parenteze, tázací dovětky, irelevantní informace apod. Komprese se dosahuje především zjednodušením gramatických struktur a redukcí lexikálních prvků. V praxi se jedná o dělení delších vět na kratší, změnu souvětí na věty jednoduché, využití kratších synonym apod. (Adamowicz-Grzyb, s. 109–120). Je důležité zdůraznit, že používání konkrétní strategie tlumočení záleží na individuálních preferencích a zkušenostech překladatele.

Problém je ale v tom, že v případě titulků z OpenSubtitles nejde o překlady profesionální, ale amatérské. Výše uvedené zásady tvorby titulků nezřídka nejsou respektovány. Titulkář amatér zpravidla nemá k dispozici dialogovou listinu, a proto tvoří titulky z odposlechu nebo pomocí titulků pro sluchově postižené. Všechny tyto faktory mají někdy nepříznivý vliv na kvalitu titulků.

Určitou slabinou filmových titulků v InterCorpu také je, že většinou jde o překlad do češtiny, resp. polštiny z angličtiny, a výsledkem toho je v podstatě porovnání překladů:

ANGLIČTINA (PŮVODNÍ TEXT)
↓ ↓
POLŠTINA (CÍLOVÝ TEXT) — ČEŠTINA (CÍLOVÝ TEXT)

Tento stav je způsoben tím, že naprostá většina dialogových listin filmů je původně v angličtině. To znamená, že překlad by měl odpovídat originálu pouze sémantikou, ale již ne formou. Problém se týká především obraznosti (obrazných frazémů) a spočívá v tom, že je obraznost v různých kulturách (resp. anglické, české a polské) výsledkem různých představ a různého národního myšlení. V tomto případě jsou nejlepším materiálem přímé překlady mezi oběma jazyky v obou směrech (z češtiny do polštiny a z polštiny do češtiny bez třetího jazyka jako prostředníka).

Nicméně, bez ohledu na případné chyby je to velmi cenný a užitečný zdroj pro překladové slovníky (včetně frazeologických), které někdy v omezené míře zachycují frazémy. Své argumenty nyní doložíme konkrétními příklady.

2. PŘÍPADOVÉ STUDIE

Velký česko-polský frazeologický slovník, nezpracovaný na základě korpusových dat, uvádí synonymické frazémy *mít něčeho / někoho (až) po krk*, *mít něčeho plné zuby*, *lézt někomu krkem, mít něčeho plný kecky*, *mít něčeho (až) nad hlavu* a jejich polské ekvivalenty:

OPEN ACCESS

mít něčeho / někoho (až) po krk
pot. ‚być czymś, kimś zmęczonym'
mieć czegoś / kogoś po dziurki w nosie
S[2]. mít něčeho / někoho plný zuby
(VČPFS, s. 212)

mít něčeho plné zuby
‚mieć czegoś dość'
mieć czegoś powyżej uszu / po dziurki w nosie
S. mít něčeho (až) po krk // leze mu to krkem
(VČPFS, s. 654)

lézt někomu krkem
pot. ‚zbyt komuś ciążyć, przeszkadzać; być trudnym do wytrzymania'
wyłazić / wychodzić komuś bokiem
S. mít někoho /něčeho plný zuby
(VČPFS, s. 213)

mít něčeho plný kecky
pot. ‚mieć już czegoś dosyć'
mieć czegoś po dziurki w nosie **/** po uszy / powyżej uszu // coś wychodzi komuś bokiem
S. mít něčeho plný zuby
(VČPFS, s. 189)

mít něčeho (až) nad hlavu
pot. ‚mieć czegoś dosyć i odczuwać niechęć'
mieć czegoś po dziurki w nosie
S. mít něčeho (až) po krk // neví, kde mu hlava stojí[3]
(VČPFS, s. 136)

Jak lze vidět, autoři slovníku uvádějí kromě polských ekvivalentů také významy českých frazémů. Zajímavé je, že se slovníková hesla českých frazémů výrazně liší. Zatímco pro *mít něčeho / někoho (až) po krk* uvádí slovník jenom jeden překladový ekvivalent *mieć czegoś / kogoś po dziurki w nosie*, pro frazém *mít něčeho plné zuby* nabízí dva: *mieć czegoś powyżej uszu* a *mieć czegoś po dziurki w nosie*. Navíc rozdíly najdeme i v definicích frazémů (‚mieć czegoś dość', ‚być czymś, kimś zmęczonym') a ve stylistické poznámce *pot.* (česky *hov.*) k *mít něčeho / někoho (až) po krk.* Je příznačné, že *Velký česko-polský frazeologický slovník* neuvádí *mieć czegoś dość* jako samostatný frazém, jenom jako vymezení významu frazémů *mít něčeho plné zuby* a *mít něčeho plný kecky*.

2 Synonymum.
3 Synonymii frazémů *mít něčeho až nad hlavu* a *neví, kde mu hlava stojí* lze považovat za spornou.

OPEN ACCESS

Mimochodem, elektronický *Velký slovník polského jazyka* považuje tyto frazémy za varianty:

ktoś ma dość czegoś,
ktoś ma po dziurki od nosa kogoś/czegoś,
ktoś ma po kokardę kogoś/czegoś,
ktoś ma po pachy czegoś,
ktoś ma po same uszy kogoś/czegoś a
ktoś ma powyżej/wyżej uszu kogoś/czegoś[4].

Níže předkládáme výzkum uvedených frazémů na základě empirických dat v InterCorpu.

2.1 MÍT NĚČEHO / NĚKOHO (AŽ) PO KRK

Český InterCorp v9 potvrzuje vysokou frekvenci *mít po krk* — 423 výskyty. Počet přesných spojení *mít až po krk* činí 114. Výskytů zkoumaného frazému je mnohem více. K tomu je třeba dodat, že mnoho výskytů se na zkoumaný frazém nevztahuje. V současné češtině najdeme *až po krk* také v jiných frazémech, resp. *vězet v čem až po krk* a *být v čem až po krk*.

Zajímavé je, že *Slovník spisovné češtiny* registruje jenom *vězet v něčem (až) po krk* s významem ‚přespříliš' (SSČ, s. 151).

Český InterCorp registruje rovněž jiná spojení: *voda mi sahala až po krk, Brzy jsme byli uvězněni až po krk v gumovém obleku, Řecko je zadluženo až po krk, Když se pak jednou společně s Pacem ponořili až po krk do ledového potoka, Vlezla až po krk do vody*. V takové situaci je relevantní důkladně zkontrolovat každý výskyt.

Funkce „kolokace" pomáhá najít dodatečné výskyty s: *už* (***Už*** *mám týhle situace až po krk*), *mít* (*Já už* ***mám*** *revolucí až po krk*), *toho* (*Mám* ***toho*** *až po krk*), *všeho* (*Mám* ***všeho*** *až po krk, chápeš?*).

Za pozornost stojí 111 výskytů *mít už po krk*. Pro ilustraci uvedeme několik příkladů (obrázek 1).

Na rozdíl od *až po krk* se spojení *už po krk* používá ve zkoumaném významu prakticky vždy se slovesem *mít*.

Pro lexikografii je také důležité porovnání přesných výskytů s *už* a *až*:

— *už mám po krk* — 77 výskytů
— *mám už po krk* — 41 výskytů
— *mám až po krk* — 46 výskytů

Přítomnost obou komponentů v rámci jednoho frazému umožňují odlišné gramatické i sémantické vlastnosti příslovce *až* a zdůrazňovací částice *už*, například:

4 http://www.wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=31049&id_znaczenia=4676415

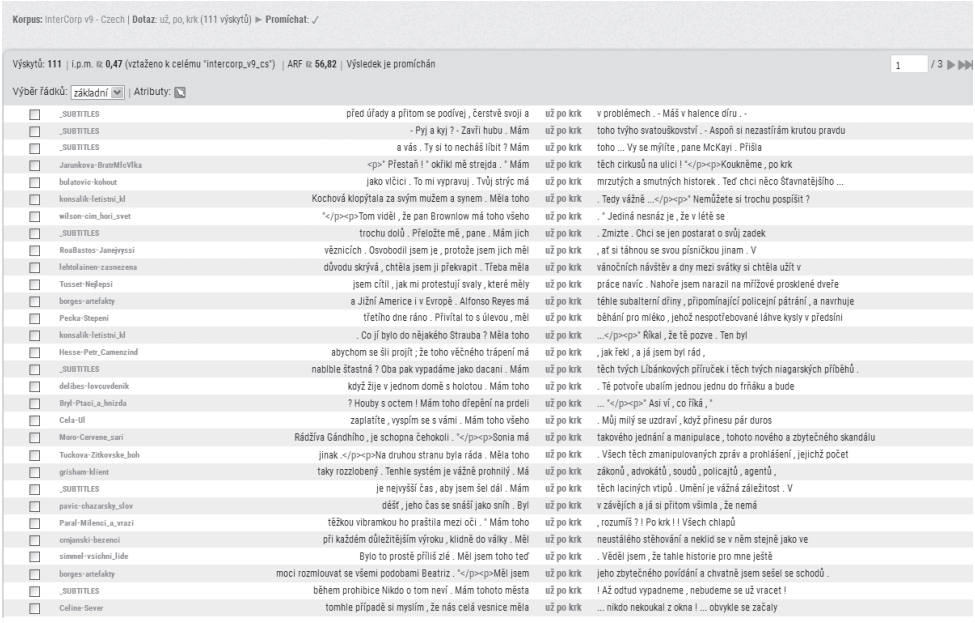

Korpus: InterCorp v9 - Czech | **Dotaz**: už, po, krk (111 výskytů) ► **Promíchat**: ✓

Výskytů: **111** | i.p.m. ⊠ **0,47** (vztaženo k celému "intercorp_v9_cs") | ARF ⊠ **56,82** | Výsledek je promíchán 1 / 3

Výběr řádků: základní | Atributy:

_SUBTITLES	před úřady a přitom se podívej , čerstvě svoji a	už po krk	v problémech . - Máš v halence díru . -
_SUBTITLES	- Pryj a kyj ? - Zavři hubu . Mám	už po krk	toho tvýho svatouškovství . - Aspoň si nezastírám krutou pravdu
_SUBTITLES	a vás . Ty si to necháš líbit ? Mám	už po krk	toho ... Vy se mýlíte , pane McKayi . Přišla
Jarunkova-BratMlcVlka	" Přestaň ! " okřikl mě strejda . " Mám	už po krk	těch cirkusů na ulici ! " Koukněme , po krk
bulatovic-kohout	jako vlčici . To mi vypravuj . Tvůj strýc má	už po krk	mrzutých a smutných historek . Teď chci něco Štavnatějšího ...
konsalik-letistni_kl	Kochová klopýtala za svým mužem a synem . Měla toho	už po krk	. Tedy vážně ... " Nemůžete si trochu pospíšit ?
wilson-cim_hori_svet	" Tom viděl , že pan Brownlow má toho všeho	už po krk	. " Jediná nesnáz je , že v létě se
_SUBTITLES	trochu dolů . Přeložte mě , pane . Mám jich	už po krk	. Zmizte . Chci se jen postarat o svůj zadek
RoaBastos-Janejryssi	věznicích . Osvobodil jsem je , protože jsem jich měl	už po krk	, ať si táhnou se svou písničkou jinam . V
lehtolainen-zasnezena	důvodu skrývá , chtěla jsem ji překvapit . Třeba měla	už po krk	vánočních návštěv a dny mezi svátky si chtěla užít v
Tusset-NejEpsi	jsem cítil , jak mi protestují svaly , které měly	už po krk	práce navíc . Nahoře jsem narazil na mřížové prosklené dveře
borges-artefakty	a Jižní Americe i v Evropě . Alfonso Reyes má	už po krk	těhle subalterní dřiny , připomínající policejní pátrání , a navrhuje
Pecka-Stepeni	třetího dne ráno . Přivítal to s úlevou , měl	už po krk	běhání pro mléko , jehož nespotřebované láhve kysly v předsíni
konsalik-letistni_kl	. Co jí bylo do nějakého Strauba ? Měla toho	už po krk	... " Říkal , že tě pozve . Ten byl
Hesse-Petr_Camenzind	abychom se šli projít ; že toho věčného trápení má	už po krk	, jak řekl , a já jsem byl rád ,
_SUBTITLES	nabible šťastná ? Oba pak vypadáme jako dacani . Mám	už po krk	těch tvých Líbánkových příruček i těch tvých niagarských příběhů .
delibes-lovcuvdenik	když žije v jednom domě s holotou . Mám toho	už po krk	. Té potvoře ubalím jednou jednu do fríňáku a bude
Bryl-Ptaci_a_hnizda	? Houby s octem ! Mám toho dřepění na prdeli	už po krk	... " " Asi ví , co říká , "
Cela-Ul	zaplatíte , vyspím se s vámi . Mám toho všeho	už po krk	. Můj milý se uzdraví , když přinesu pár duros
Moro-Cervene_sari	Rádživa Gándhího , je schopna čehokoli . " Sonia má	už po krk	takového jednání a manipulace , tohoto nového a zbytečného skandálu
Tuckova-Zitkovske_boh	jinak . Na druhou stranu byla ráda . Měla toho	už po krk	. Všech těch zmanipulovaných zpráv a prohlášení , jejichž počet
grisham-klient	taky rozzlobený . Tenhle systém je vážně prohnilý . Má	už po krk	zákonů , advokátů , soudů , policajtů , agentů ,
_SUBTITLES	je nejvyšší čas , aby jsem šel dál . Mám	už po krk	těch laciných vtipů . Umění je vážná záležitost . V
pavic-chazarsky_slov	déšť , jeho čas se snáší jako sníh . Byl	už po krk	v závějích a já si přitom všimla , že nemá
Paral-Milenci_a_vrazi	těžkou vibramkou ho praštila mezi oči . " Mám toho	už po krk	, rozumíš ? ! Po krk ! ! Všech chlapů
cmjanski-bezenci	při každém důležitějším výroku , klidně do války . Měl	už po krk	neustálého stěhování a neklid se v něm stejně jako ve
simmel-vsichni_lide	Bylo to prostě příliš zlé . Měl jsem toho teď	už po krk	. Věděl jsem , že tahle historie pro mne ještě
borges-artefakty	moci rozmlouvat se všemi podobami Beatriz . " Měl jsem	už po krk	jeho zbytečného povídání a chvatně jsem sešel se schodů .
_SUBTITLES	během prohibice Nikdo o tom neví . Mám tohoto města	už po krk	! Až odtud vypadneme , nebudeme se už vracet !
Celine-Sever	tomhle případě si myslím , že nás celá vesnice měla	už po krk	... nikdo nekoukal z okna ! ... obvykle se začaly

OBRÁZEK 1

— *Ale teď* ***už*** *toho mám* ***až*** *po krk.*
— *Zřejmě toho* ***už*** *mám* ***až*** *po krk.*
— *Varuju vás,* ***už*** *toho mám* ***až*** *po krk.*

Lze konstatovat, že pečlivé zpracování frazémů výchozího jazyka má vliv na kvalitu překladového slovníku. Adekvátnost a přesnost ekvivalentů začíná již na úrovni stavby hesláře.

Česko-polský InterCorp registruje 23 ekvivalentních párů *mít po krk — mieć po dziurki w nosie*, 16 v krásné literatuře, 7 v titulcích: s *až* — 7 výskytů, s *už* — 7 výskytů. Tyto počty jsou důvodem pro registraci obou variant, protože překladový slovník by měl ukazovat možnosti kombinování slov v rámci jednotlivých frazémů.

InterCorp registruje 11 (10 v beletrii) dokladů ekvivalence *mít po krk — mieć powyżej*[5] *uszu* (obrázek 2).

V InterCorpu najdeme také variantu *mieć po uszy* (7 výskytů), která je registrovana i v elektronickém *Velkém slovníku polského jazyka*. Tato ekvivalence je opodstatněná z důvodu obdobné obraznosti obou frazémů obsahujících somatické komponenty (čes. *krk*, pol. *uszy*) a měla by být v překladovém slovníku registrována.

Kromě uvedených polských ekvivalentů registruje InterCorp rovněž další translační ekvivalenty *mieć dość* a *mieć dosyć*: 147 výskytů *mít po krk — mieć dość* (97 v titulcích, 47 v beletrii, 3 v Press Europ). Ekvivalenty většinou pocházejí z anglicko-českých překladů (až 102), polsko-české jsou jenom 4.

5 InterCorp uvádí jeden výskyt *mieć wyżej uszu*.

OPEN ACCESS

Korpus: InterCorp v9 - Czech | **Dotaz**: po, krk, uszu (11 výskytů) ► **Promíchat**: ✓

Výskytů: **11** | i.p.m. ≈ **0,05** (vztaženo k celému "intercorp_v9_cs") | ARF ≈ **3,95** | Výsledek je promíchán 1

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Czech		InterCorp v9 - Polish
Zola-Zabijak	Člověk se dře celej boží den , aby si vydělal necelý tři franky , od rána do večera se peče u kamen , to vám řeknu , já už toho mám až po krk ! ...	Zola-Zabijak	Utykać nosem przez cały boży dzień , żeby zarobić pięćdziesiąt pięć su , prażyć się od rana wieczora przy piecu , nie , wiecie , mam już tego powyżej uszu ... Ale gdzie tam !
Irving-PokusOZachranuC	" Těch tvých příšerných vtipů už mám taky až po krk ... "	Irving-PokusOZachranuC	- Mam już powyżej uszu twojego niewydarzonego poczucia humoru ...
_SUBTITLES	Budeš jich mít až po krk .	_SUBTITLES	I będziesz miał ich powyżej uszu .
forsyth-vyjednavac	Mám toho po krk .	forsyth-vyjednavac	Mam powyżej uszu tego owijania w bawełnę .
Salinger-KdoChytaVZite	Neměl jsem to dělat , ale to už jsem toho měl vážně až po krk .	Salinger-KdoChytaVZite	Tego także nie powinien em był robić , ale już miał em tej hecy wyżej uszu .
Viewegh-UcastniciZajez	Napsal jich více než šedesát a nyní měl politiky až po krk .	Viewegh-UcastniciZajez	Napisał ich przeszło sześćdziesiąt i teraz miał polityki powyżej uszu .
vargasllosa-mesto_a_ps	Mám gymnázia po krk , pane poručíku . "	vargasllosa-mesto_a_ps	Mam powyżej uszu szkoły , panie poruczniku .
Viewegh-UcastniciZajez	" Mám už toho všeho po krk ! " vyrazila ze sebe .	Viewegh-UcastniciZajez	- Mam już tego wszystkiego powyżej uszu ! - wyrzuciła z siebie .
vargasllosa-teticka_ju	Mám už Peru i Peruánců po krk . "	vargasllosa-teticka_ju	Mam już powyżej uszu Peru i Peruwiańczyków .
Vonnegut-Kolibka	" Mám po krk lidí , kteří nedokáží pochopit , kdo je to vědec a co vůbec dělá . "	Vonnegut-Kolibka	- Mam powyżej uszu ludzi , którzy nie rozumieją , kim jest uczony i na czym polega praca .
Irving-Svet_podleGarpa	Středozápadu měl až po krk a na Východ přijel proto , aby zabezpečil dcerce " lepší " vzdělání , jak se sám vyjadřoval .	Irving-Svet_podleGarpa	Miał powyżej uszu Srodkowego Zachodu , jakby się sam wyraził , i przyjechał na Wschód , że zapewnić swojej córce lepsze wykształcenie - jakby to również sam ujął .

OBRÁZEK 2

InterCorp registruje 68 párů *mít po krk* — *mieć dosyć*: 43 v titulcích, 24 v beletrii, 1 v Press Europ. Je třeba vzít v úvahu, že většina výskytů *mieć dosyć* pochází z překladů z angličtiny do češtiny (46), počet přímých překladů z polštiny do češtiny je 11.

Stejně jako *mieć dość* pochází většina výskytů *mieć dosyć* z překladů z angličtiny do češtiny v titulcích. Takto angličtina (nejčastěji frazémy *I'm fed up with...* a *I'm sick of...*) jako jazyk originálu ovlivňuje jak český, tak polský ekvivalent. Vysoká frekvence *mieć dość* a *mieć dosyć* ve filmových titulcích vyplývá především z kondenzace — použití mnohem kratších synonym s jistou redukcí významu (nedostatek obraznosti):

— *mieć powyżej uszu* (15 znaků),
— *mieć po dziurki w nosie* (19 znaků),
— *mieć dość* (8 znaků),
— *mieć dosyć* (8 znaků).

2.2 MÍT NĚČEHO PLNÉ ZUBY

Velký česko-polský frazeologický slovník registruje frazém *mít něčeho plné zuby* a jeho dva ekvivalenty — na prvním místě *mieć powyżej uszu* a na druhém *mieć po dziurki w nosie* (VČPFS, s. 654). Jak je vidět z uvedené definice, slovník nebere v úvahu možnost použití *mít plné zuby* nejen ve spojení s podmětem neživotným, nýbrž i životným. Tuto možnost totiž český InterCorp jednoznačně naznačuje: *Už mám toho chlapa plné zuby!*, *Mám jí plné zuby, Mám tě plné zuby.* Tato skutečnost by měla být ve slovníku náležitě zohledněna, resp. *mít někoho / něčeho plné zuby*.

Ve zkoumaném významu najdeme v českém InterCorpu přes 200 výskytů *mít plné zuby*, včetně 79 přesných výskytů, resp. *už jsem toho měl plné zuby*, *mám plné zuby nakupování*, *musí mít plné zuby toho tučného jídla.*

Česko-polský InterCorp v9 registruje:

— 6 ekvivalentních párů *mít plné zuby* — *mieć powyżej uszu* (3 v krásné literatuře, 3 v titulcích),

OPEN ACCESS

— 8 výskytů *mít plné zuby — mieć po dziurki w nosie* (7 v krásné literatuře, 1 v titulcích) a
— 2 *mít plné zuby — mieć po uszy* (1 v krásné literatuře, 1 v Press Europ).

InterCorp v9 registruje rovněž další translační ekvivalenty *mieć dość* a *mieć dosyć*:

— 71 výskytů *mít plné zuby — mieć dość*: 38 v titulcích, 28 v beletrii, 4 v Europarl, 1 v Press Europ. Většinou ekvivalenty pocházejí z anglicko-českých překladů (až 51), polsko-českých je pět;
— 30 výskytů *mít plné zuby — mieć dosyć*: 15 v titulcích, 13 v beletrii, 2 v Europarl. Ekvivalenty většinou pocházejí z anglicko-českých překladů (24), polsko-české jsou jenom dva.

Stejně jako v případě *mít po krk* ovlivňuje angličtina jako jazyk originálu (nejčastějí frazém *I'm (so) sick of…*) jak český, tak polský ekvivalent.

Další důležitou otázkou, o které bychom se měli zmínit, je registrace nespisovné varianty (nespisovná koncovka adjektiva) *mít někoho / něčeho plný zuby v korpusu (154 výskytů: 134 v* titulcích, 20 v krásné literatuře):

— 54 výskytů *mít plný zuby — mieć dość*: 50 v titulcích, 4 v beletrii; ekvivalenty většinou pocházejí z anglicko-českých překladů (až 42), polsko-českých je 3;
— 16 výskytů *mít plný zuby — mieć dosyć*: 15 v titulcích, 1 v beletrii; výskyty většinou pocházejí z anglicko-českých překladů (11);
— 3 výskyty *mít plný zuby — mieć po dziurki w nosie*;
— 3 výskyty *mít plný zuby — ktoś rzyga czymś*;
— 1 výskyt *mít plný zuby — komuś się robi niedobrze od czegoś*;
— 1 výskyt *mít plný zuby — mieć powyżej uszu*.

Je třeba věnovat pozornost také jiné možnosti překladu zohledňující nespisovnost českého frazému, např. *ktoś rzyga czymś, komuś się robi niedobrze od czegoś*. Zvlášť první, *ktoś rzyga czymś*, jenž je popsán v *Jiném slovníku polského jazyka* (ISJP) jako hovorový, se jeví jako vhodný ekvivalent. Jeho sémantika není odlišná od ostatních zkoumaných frazémů, což dokazuje definice:

> ‚Jeśli ktoś mówi, że **rzyga** już czymś, to znaczy, że jest już tym znudzony i czuje do tego wstręt. Wyrażenie potoczne.' (ISJP, s. 539)

Tento význam se analogicky odráží i v definici *mít plný zuby:*

> ‚být z něčeho unavený či znechucený, mít toho dost' (SNČ, s. 492)

Podle našeho názoru by tato nespisovná varianta měla být v překladovém slovníku také registrovaná.

OPEN ACCESS

2.3 LÉZT NĚKOMU KRKEM

Česko-polský InterCorp registruje:

— 2 páry: *lézt někomu krkem — mieć po dziurki w nosie*
— 11 párů: *lézt někomu krkem — mieć dość* (obrázek 3)
— 4 páry: *lézt někomu krkem — mieć dosyć*
— 1 pár: *lézt někomu krkem — wyłazić / wychodzić komuś bokiem*
— žádný pár: *lézt někomu krkem — mieć powyżej uszu*
— žádný pár: *lézt někomu krkem — mieć po uszy*

Korpus: InterCorp v9 - Czech | **Dotaz**: krkem, dość (11 výskytů) ▶ **Promíchat**: ✓

Výskytů: **11** | i.p.m. ≈ **0,05** (vztaženo k celému "intercorp_v9_cs") | ARF ≈ **4,64** | Výsledek je promíchán 1

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Czech		InterCorp v9 - Polish	
☐	Celine-Cesta_do_hlubi	Už mi to leze **krkem** , chcípat tam jak mezek ...	Celine-Cesta_do_hlubi	Mam już tego **dość** , nie chcę harować jak wół ...
☐	_SUBTITLES	Lezeš mi **krkem** .	_SUBTITLES	Mam już **dość** twojej postawy .
☐	_SUBTITLES	Abych pravdu řekl , už mi to leze **krkem** .	_SUBTITLES	Szcze mówiąć , Zaczynam mieć tego **dość** .
☐	pamuk-jmen_se_cervena	<p>Na druhou stranu mi leze **krkem** , jak mě iluminátoři , co jak ženštiny jenom dřepí doma a jakživi nevytáhli do války , pořád zobrazují špatně .	pamuk-jmen_se_cervena	<p>Mam już jednak **dość** fałszywego przedstawiania mnie przez miniaturzystów , któr w domu jak niewiasty i nigdy nie byli na wojnie .
☐	_SUBTITLES	- To posilování mi leze **krkem** .	_SUBTITLES	- Mam **dość** zachowywania spokoju !
☐	_SUBTITLES	Už mi to leze **krkem** .	_SUBTITLES	Nie ma już prywatności . Mam tego **dość** .
☐	Adams-Holisticka_det_k	Už mi lezlo **krkem** , jak sis sem chodil a raboval mi špajzku a ani tě nenapadlo , že by sis mohl nakoupit sám .	Adams-Holisticka_det_k	Miała m **dość** tego , że wpadasz i wyjadasz mi wszystko z kredensu , za każdym razem chcialo ci się zrobić zakupów .
☐	_SUBTITLES	Začíná mi to tu lézt **krkem** .	_SUBTITLES	Mam **dość** tego miejsca .
☐	_SUBTITLES	Nelezou ti borovice **krkem** ?	_SUBTITLES	- Nie masz **dość** sosen ?
☐	_SUBTITLES	Ten Seymour už mi leze **krkem** .	_SUBTITLES	Boże , mam już **dość** Seymour'a .
☐	_SUBTITLES	Ještě se uvidíme tolikrát , že ti polezu **krkem** !	_SUBTITLES	Tyle razy się zobaczymy , że będziesz miał mnie **dość** .

OBRÁZEK 3

Jak lze vidět, dvojice ekvivalentů *lézt někomu krkem — wyłazić / wychodzić komuś bokiem* uvedená ve *Velkém česko-polském frazeologickém slovníku* se vyskytuje jenom jednou. Není to náhoda, protože otázkou zůstává, zda je taková ekvivalence správná. Pozorování reálných jazykových dat tuto ekvivalenci zpochybňuje. Podle našeho názoru je tato situace ve velké míře ovlivněna významem polského frazému *wyłazić / wychodzić komuś bokiem*, který *Velký slovník polského jazyka* vymezuje jako:

> ‚coś staje się przyczyną kłopotów lub przykrości, bo okazuje się niekorzystne lub nadmiernie męczące' (WSJP)[6].

Za zmínku jistě stojí skutečnost, že v tomto frazému chybí význam ‚být nad únosnou míru' nebo ‚přespříliš', a proto je obtížné ho hodnotit jako ekvivalent českého *lézt někomu krkem*. Není proto nic divného, že v česko-polském InterCorpu se tento pár ekvivalentů prakticky nevyskytuje.

6 Ve *Velkém slovníku polského jazyka* není frazém *wyłazić / wychodzić komuś bokiem* považován za synonymum zkoumaných frazémů *mieć czegoś / kogoś po dziurki w nosie*, *mieć czegoś powyżej uszu*, *mieć czegoś dość / dosyć*.

OPEN ACCESS

Je třeba také uvážit, že *lézt někomu krkem* se výrazně odlišuje od ostatních uvedených frazémů ve stylistické rovině. Není náhoda, že *Slovník spisovného jazyka českého* označuje tento frazém zkratkou *zhrub.*[7]. *Zdá se,* že za polský ekvivalent *lézt někomu krkem* je třeba považovat frazém *coś wyłazi uszami komuś*[8], který registruje *Velký slovník polského jazyka* IJP PAN s významem *pot.* ‚coś jest bardzo uciążliwe dla kogoś, bo występuje w nadmiarze'[9]. To vyplývá ze skutečnosti, že polský frazém, stejně jako český, obsahuje somatický komponent, a kromě toho se od něho neodlišuje ani po stránce stylistické. V menší míře je rovněž opodstatněná ekvivalence *lézt někomu krkem — coś wychodzi uszami komuś* a *lézt někomu krkem — coś wylewa się uszami komuś*. Nutno poznamenat, že uvedené dvojice česko-polský InterCorp prakticky neregistruje. Lze to vysvětlit tím, že frazém *coś wyłazi uszami komuś* je relativně nový (první výskyt v Národním korpusu polského jazyka je v roce 1999) a používá se v běžné komunikaci, což značně omezuje jeho výskyt v textech korpusu.

2.4 MÍT NĚČEHO PLNÝ KECKY

Frazém *mít něčeho plný kecky* se používá v současné češtině velmi zřídka, o čemž svědčí jenom 20 výskytů v celém českém InterCorpu, jenž poukazuje na možnost jeho použití ve spojení s podmětem neživotným i životným: *Už mám těch dvou plný kecky. Co jsme vyjeli, nepřestali mluvit!*; *Vás dvou mám taky plný kecky.* Tato skutečnost by měla být zohledněna ve slovníku: *mít někoho / něčeho plný kecky.*

Česko-polský InterCorp v9 neregistruje žádný pár česko-polských ekvivalentů s *mít něčeho plný kecky*. Ani jednou se nevyskytují dvojice *mít něčeho plný kecky — mieć czegoś po dziurki w nosie, mít něčeho plný kecky — mieć czegoś po uszy, mít něčeho plný kecky — mieć czegoś powyżej uszu nebo mít něčeho plný kecky — coś wychodzi komuś bokiem*. Vysvětlením této skutečnosti je stylistická charakteristika frazému *mít něčeho plný kecky,* přesněji řečeno jeho nespisovnost. A proto je registrován ve *Slovníku nespisovné češtiny* a jeho význam je definován jako: ‚být něčím unaven nebo znechucen; srov. mít něčeho plný zuby' (SNČ, s. 191). To dokazuje, že korpus může nezachycovat jazykové jevy v důsledku nedostatečného rozsahu nebo nedostatku určitých druhů textů. Nízká frekvence těchto jevů není důkaz toho, že se nacházejí na periférii jazykového systému. Avšak problém registrace *mít něčeho plný kecky ve slovníku* nespočívá v tom, že se vyskytuje v korpusu zřídka.

2.5 MÍT NĚČEHO (AŽ) NAD HLAVU

pot. ‚mieć czegoś dosyć i odczuwać niechęć'
mieć czegoś po dziurki w nosie
S. mít něčeho (až) po krk[10] // neví, kde mu hlava stojí

7 zhrub. učení mu leze z krku, krkem je mu protivné, omrzelo ho, znechutilo se mu.

8 *Velký slovník polského jazyka* uvádí také varianty *coś wychodzi uszami komuś* a *coś wylewa się uszami komuś*.

9 http://www.wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=40270&id_znaczenia=4654975

10 Pavla Kocourková frazémy *mít něčeho (až) po krk* a *mít něčeho (až) nad hlavu* nepovažuje za synonyma a konstatuje: „mít toho nad hlavu" nese v sobě především myšlenku nadbytku,

OPEN ACCESS

Jak je uvedeno výše, uvádí *Velký česko-polský frazeologický slovník* jako synonymum výrazu *mít něčeho (až) nad hlavu* frazém *mít něčeho (až) po krk* a jeho polský ekvivalent *mieć czegoś po dziurki w nosie*. Je třeba však vzít v úvahu to, že *mít něčeho (až) nad hlavu* na rozdíl od výše uvedených frazémů nevyjadřuje negativní postoj vůči někomu či něčemu, což potvrzuje i InterCorp. Frazém *mít něčeho (až) nad hlavu* se užívá ve významu ‚mít něčeho velmi mnoho' nebo ‚mít více než dost', např.: *Měl jsem práce nad hlavu, Máte svých starostí až nad hlavu, Už dva roky máme práce až nad hlavu, Máme tady v Japonsku možná problémů nad hlavu*. O tom svědčí i slovní spojení registrovaná v českém InterCorpu:

— *mít práce nad hlavu* — 72 výskyty
— *mít práce až nad hlavu* — 23 výskyty
— *mít práce až nad hlavu* — 23 výskyty
— *mít starostí nad hlavu* — 15 výskytů
— *mít problémů až nad hlavu* — 5 výskytů
— *mít problémů nad hlavu* — 2 výskyty

Tato situace zaprvé dokládá, jak je při sestavování párů translačních ekvivalentů důležité přesné vymezení významu zkoumaného frazému, v tomto případě frazému výchozího (českého) jazyka. Zadruhé, jasně ukazuje, že spojitelnost slov není podřízena jenom gramatickým vztahům, ale také významové kompatibilitě. Proto se zdá, že jsou jako ekvivalenty *mít něčeho (až) nad hlavu* lepší frazémy *mieć czegoś po uszy* nebo *mieć czegoś od groma* užívané v běžné komunikaci. Oba mají podobnou spojitelnost, resp. *mam roboty po uszy, roboty mam od groma*.

K určení translačních párů velmi přispívá i porovnání v korpusu vzácných dvojic *mít něčeho (až) nad hlavu — mieć czegoś dość* a *mít něčeho (až) nad hlavu — mieć czegoś dosyć* (obrázek 4).

Uvedené příklady potvrzují, že ve většině případů se tento frazém používá ve významu ‚více než dost' bez negativního postoje vůči někomu či něčemu, srov. *Ona už měla problémů i tak až nad hlavu, Mám i bez tebe práce nad hlavu, Usoudila jsem, že i tak máš starostí nad hlavu.*

Také v polských příkladech tento negativní postoj chybí: *Dość masz powodów do zmartwień, I bez ciebie mam dość roboty*. Jak je vidět, frazémy *mieć czegoś dość* a *mieć czegoś dosyć* mohou mít v odlišných kontextech různé významy. Zde tyto frazémy nezískávají expresivní zabarvení, o čemž svědčí absence grafických znaků (vykřičníků). Nejde tedy o silně expresivně zabarvenou výpověď, ve které se projevuje negativní postoj mluvčího.

Kromě toho česko-polský InterCorp zpochybňuje ostatní polské frazémy *mieć czegoś po dziurki w nosie (1 výskyt), powyżej uszu* (1 výskyt) a *wyżej uszu* (1 výskyt) jako ekvivalenty *mít něčeho (až) nad hlavu.*

přebytku něčeho, ovšem nikoli už zcela negativní postoj k něčemu nebo někomu tak, jako je tomu u frazému „mít něčeho po krk" (stejně jako v češtině můžeme říci „mám práce nad hlavu, ale jsem za to rád", ale nelze říci „mám práce po krk, ale jsem za to rád")" (Kocourková, s. 46).

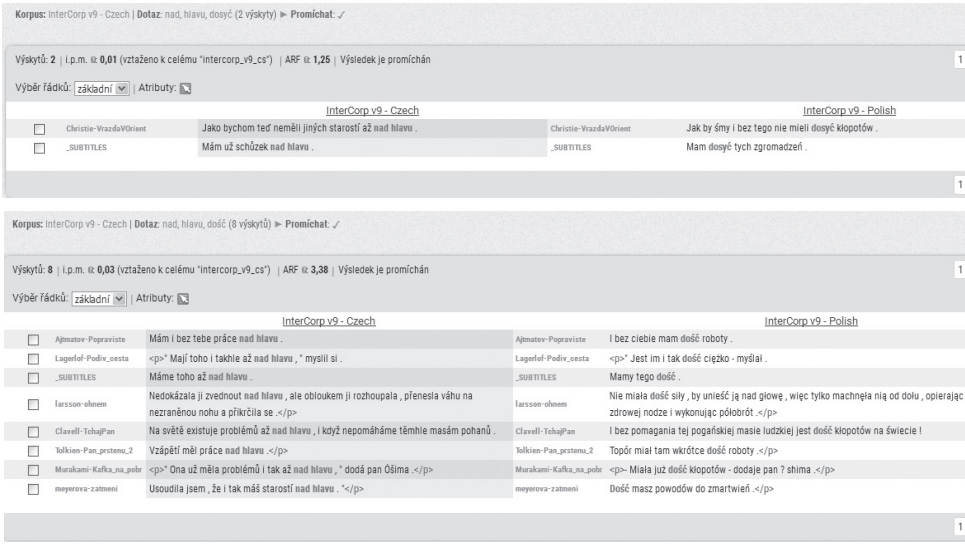

Korpus: InterCorp v9 - Czech | Dotaz: nad, hlavu, dosyć (2 výskyty) ► Promíchat: ✓

Výskytů: 2 | i.p.m. lg: 0,01 (vztaženo k celému "intercorp_v9_cs") | ARF lg: 1,25 | Výsledek je promíchán

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Czech		InterCorp v9 - Polish	
Christie-VrazdaVOrient	Jako bychom teď neměli jiných starostí až nad hlavu .	Christie-VrazdaVOrient	Jak by śmy i bez tego nie mieli dosyć kłopotów .
_SUBTITLES	Mám už schůzek nad hlavu .	_SUBTITLES	Mam dosyć tych zgromadzeń .

Korpus: InterCorp v9 - Czech | Dotaz: nad, hlavu, dość (8 výskytů) ► Promíchat: ✓

Výskytů: 8 | i.p.m. lg: 0,03 (vztaženo k celému "intercorp_v9_cs") | ARF lg: 3,38 | Výsledek je promíchán

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Czech		InterCorp v9 - Polish
Ajtmatov-Popraviste	Mám i bez tebe práce nad hlavu .	Ajtmatov-Popraviste	I bez ciebie mam dość roboty .
Lagerlof-Podiv_cesta	" Mají toho i takhle až nad hlavu , " myslil si .	Lagerlof-Podiv_cesta	" Jest im i tak dość ciężko - myślał .
_SUBTITLES	Máme toho až nad hlavu .	_SUBTITLES	Mamy tego dość .
Iarsson-ohnem	Nedokázala ji zvednout nad hlavu , ale obloukem ji rozhoupala , přenesla váhu na nezraněnou nohu a přikrčila se .	Iarsson-ohnem	Nie miała dość siły , by unieść ją nad głowę , więc tylko machnęła nią od dołu , opierając s zdrowej nodze i wykonując półobrót .
Clavell-TchajPan	Na světě existuje problémů až nad hlavu , i když nepomáháme těmhle masám pohanů .	Clavell-TchajPan	I bez pomagania tej pogańskiej masie ludzkiej jest dość kłopotów na świecie !
Tolkien-Pan_prstenu_2	Vzápětí měl práce nad hlavu .	Tolkien-Pan_prstenu_2	Topór miał tam wkrótce dość roboty .
Murakami-Kafka_na_pobr	" Ona už měla problémů i tak až nad hlavu , " dodá pan Ôšima .	Murakami-Kafka_na_pobr	- Miała już dość kłopotów - dodaje pan ? shima .
meyerova-zatmeni	Usoudila jsem , že i tak máš starostí nad hlavu . "	meyerova-zatmeni	Dość masz powodów do zmartwień .

OBRÁZEK 4

Ještě spornější je frazém *neví, kde mu hlava stojí*, uvedený ve slovníku jako synonymum, jež se významem **‚neví, co má dělat dřív'**[11] **zásadně odlišuje od** významu *mít něčeho (až) nad hlavu,* nemluvě o polském *mieć czegoś po dziurki w nosie.* Česko-polský InterCorp tuto neshodnost významů zkoumaných frazémů jednoznačně prokazuje.

Na základě kontextů je kromě toho možné vymezit případné polské ekvivalenty frazému *neví, kde mu hlava stojí*, to jest: *nie wie co ma począć* a *nie wie co ma zrobić*.

2.6 ZPĚTNÝ PŘEKLAD

InterCorp umožňuje také provést zpětný překlad, tj. z polštiny do češtiny. Badatelé často zdůrazňují, že je to cenná operace pro dosažení kvalitního překladu. Andrzej Bogusławski uvádí zpětný překlad jako jednu ze šesti zásad dosažení adekvátnosti překladu (Bogusławski, s. 78–79).

V polsko-českém InterCorpu najdeme:

— 11 výskytů *mieć kogoś / czegoś powyżej uszu* — *mít něčeho / někoho (až) po krk* (obrázek 5)
— *mieć kogoś / czegoś powyżej uszu* — *mít někoho / něčeho plné zuby* — 7 výskytů (obrázek 6)
— *mieć kogoś / czegoś powyżej uszu* — *mít dost* — 12 výskytů (obrázek 7)

11 http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=+hlava&sti=87322&where=full_text

OPEN ACCESS

Korpus: InterCorp v9 - Polish | **Dotaz**: uszu, po, krk (11 výskytů) ► **Promíchat**: ✓

Výskytů: **11** | i.p.m. ≈ **0,1** (vztaženo k celému "intercorp_v9_pl") | ARF ≈ **5,06** | Výsledek je promíchán 1

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Polish		InterCorp v9 - Czech	
vargasllosa-mesto_a_ps	Mam powyżej uszu szkoły , panie porucznik .	vargasllosa-mesto_a_ps	Mám gymnázia po krk , pane poručíku . "	
Irving-Svet_podleGarpa	Miał powyżej uszu Środkowego Zachodu , jakby się sam wyraził , i przyjechał na Wschód , żeby zapewnić swojej córce lepsze wykształcenie - jakby to również sam ujął .	Irving-Svet_podleGarpa	Středozápadu měl až po krk a na Východ přijel proto , aby zabezpečil dcerce " le vzdělání , jak se sám vyjadřoval .	
forsyth-vyjednavac	Mam powyżej uszu tego owijania w bawełnę .	forsyth-vyjednavac	Těch sladkejch řečiček už bylo dost . Mám toho po krk .	
Salinger-KdoChytaVZite	Tego także nie powinien em był robić , ale już miał em tej hecy wyżej uszu .	Salinger-KdoChytaVZite	Neměl jsem to dělat , ale to už jsem toho měl vážně až po krk .	
Viewegh-UcastniciZajez	Napisał ich przeszło sześćdziesiąt i teraz miał polityki powyżej uszu .	Viewegh-UcastniciZajez	Napsal jich více než šedesát a nyní měl politiky až po krk .	
Zola-Zabijak	Utykać nosem przez cały boży dzień , żeby zarobić pięćdziesiąt pięć su , prażyć się od rana do wieczora przy piecu , nie , wiecie , mam już tego powyżej uszu ...	Zola-Zabijak	Člověk se dře celej boží den , aby si vydělal necelý tři franky , od rána do večera u kamen , to vám řeknu , já už toho mám až po krk ! ...	
_SUBTITLES	I będziesz miał ich powyżej uszu .	_SUBTITLES	Budeš jich mít až po krk .	
Irving-PokusOZachranuC	- Mam już powyżej uszu twojego niewydarzonego poczucia humoru ...	Irving-PokusOZachranuC	" Těch tvých příšerných vtipů už mám taky až po krk ... "	
Vonnegut-Kolibka	- Mam powyżej uszu ludzi , którzy nie rozumieją , kim jest uczony i na czym polega praca naukowa .	Vonnegut-Kolibka	" Mám po krk lidí , kteří nedokáží pochopit , kdo je to vědec a co vůbec dělá .	
vargasllosa-teticka_ju	Mam już powyżej uszu Peru i Peruwiańczyków .	vargasllosa-teticka_ju	Mám už Peru i Peruánců po krk . "	
Viewegh-UcastniciZajez	- Mam już tego wszystkiego powyżej uszu ! - wyrzuciła z siebie .	Viewegh-UcastniciZajez	" Mám už toho všeho po krk ! " vyrazila ze sebe .	

OBRÁZEK 5

Korpus: InterCorp v9 - Polish | **Dotaz**: powyżej, uszu, zuby (7 výskytů) ► **Promíchat**: ✓

Výskytů: **7** | i.p.m. ≈ **0,06** (vztaženo k celému "intercorp_v9_pl") | ARF ≈ **4,68** | Výsledek je promíchán 1

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Polish		InterCorp v9 - Czech	
_SUBTITLES	Mam go powyżej uszu i chcę się wyprowadzić .	_SUBTITLES	Mám toho plné zuby . Chci jít pryč .	
Fuks-ObrazM_Blaskowitz	" Ojciec ma tego powyżej uszu - powiedział wówczas Prokop . - Niemiec w magistracie szaleje z powodu kartek i chce wzywać policję , wiecie , czym to się może skończyć ?	Fuks-ObrazM_Blaskowitz	" Otec má toho plné zuby , " prohlásil tehdy Prokop chladně , " Němec na radnici lístkům a chtěl volat policii , víte , co z takové věci může vzejít ?	
vargasllosa-teticka_ju	- Mam go powyżej uszu .	vargasllosa-teticka_ju	" Mám ho už plné zuby .	
_SUBTITLES	- Mam cię powyżej uszu .	_SUBTITLES	- Už mám toho plné zuby .	
forsyth-vyjednavac	Afrykanin miał wszystkiego powyżej uszu , chciał wrócić do domu i popierał Zacka .	forsyth-vyjednavac	Jihoafričan toho měl plné zuby , chtěl domů a souhlasil se Žáčkem .	
_SUBTITLES	- Ma już tych twoich afer , powyżej uszu .	_SUBTITLES	- Má těch tvých afér plné zuby .	
_SUBTITLES	Mam tego wszystkiego powyżej uszu !	_SUBTITLES	Mám toho fakt plný zuby !	

OBRÁZEK 6

Korpus: InterCorp v9 - Polish | **Dotaz**: powyżej, uszu, dost (12 výskytů) ► **Promíchat**: ✓

Výskytů: **12** | i.p.m. ≈ **0,11** (vztaženo k celému "intercorp_v9_pl") | ARF ≈ **8,56** | Výsledek je promíchán 1

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Polish		InterCorp v9 - Czech	
Dostojevskij-Idiot	- No , dosyć już się nagadał eś , mój drogi – powiedziała raptem Lizawieta Prokofiewna do Eugeniusza Pawłowicza - Mam iuż powyżej uszu twojej gadaniny ...	Dostojevskij-Idiot	" Tak dost , příteli , " prohlásila Lizaveta Prokofjevna a obrátila se k Jevgeniji Pav už mě to nudí ... "	
vargasllosa-mesto_a_ps	- Mam powyżej uszu La Perlity .	vargasllosa-mesto_a_ps	" Mám už Perličky dost .	
_SUBTITLES	Mam powyżej uszu tch kolejnych wyczerpujących obchodów .	_SUBTITLES	Začínám mít dost toho chození dokola jak pes na vodítku .	
_SUBTITLES	Mam tego powyżej uszu !	_SUBTITLES	Už toho mám dost !	
Cook-Blizky_konec	Naprawdę miał tego miejsca powyżej uszu .	Cook-Blizky_konec	Už toho tu měl doopravdy dost .	
_SUBTITLES	Mam tego powyżej uszu .	_SUBTITLES	Charlotte , nech mi to vysvětlit . Slyšela jsem víc než dost , děkuji .	
_SUBTITLES	Mam tego powyżej uszu .	_SUBTITLES	- A dost .	
forsyth-vyjednavac	Mam powyżej uszu tego owijania w bawełnę .	forsyth-vyjednavac	Těch sladkejch řečiček už bylo dost . Mám toho po krk .	
Mendoza-Pravda	Pewnego dnia , mając powyżej uszu pustki , w jakiej pogrążał em się po wyjściu z pracy , i nie zwracając uwagi na to , co wypada , a co nie wypada , poszedł em do domu Lepprince'a , do mieszkania przy Rambla de Catalu ? a , na której rosnące lipy tworzyły prawdziwy zielony tunel , przypominający pejzaż wiszący nad kominkiem w saloniku .	Mendoza-Pravda	Jednou odpoledne , když už jsem měl dost prázdnoty , jíž se vyznačovaly mé volné ch práci , jsem se proto bez ohledu na pravidla slušného chování vpravil k Lepprincovi milého bytu na Ramble de Cataluña , kde lípy vytvářely nad bulvárem zelenou klenbu připomínající krajinu z obrazu , který zdobil krb v salónku .	
_PRESSEUROP	Lloret ma imprez powyżej uszu .	_PRESSEUROP	Lloret už má oslavování dost .	
Christie-Tajemny_proti	Mam tego już powyżej uszu .	Christie-Tajemny_proti	Ne - - už toho začínám mít dost .	
_SUBTITLES	- Mam go powyżej uszu .	_SUBTITLES	Toho já už mám dost .	

OBRÁZEK 7

Je třeba poznamenat, že se v analyzovaném materiálu objevuje dosud nezkoumaný frazém *někomu je z někoho / něčeho nanic*, který není ve *Velkém česko-polském frazeologickém slovníku* registrován. Polsko-český InterCorp přináší navíc několik translačních ekvivalentů: *mieć kogoś / czegoś wyżej uszu — někomu je z někoho / něčeho nanic* (4 výskyty) (obrázek 8).

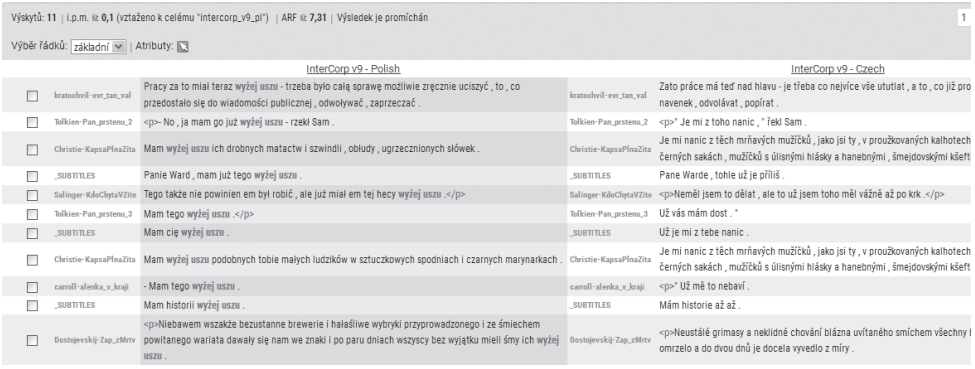

Výskytů: **11** | i.p.m. iz **0,1** (vztaženo k celému "intercorp_v9_pl") | ARF iz **7,31** | Výsledek je promíchán

Výběr řádků: základní | Atributy:

		InterCorp v9 - Polish		InterCorp v9 - Czech
	kratochvil-evr_tan_val	Pracy za to miał teraz wyżej uszu - trzeba było całą sprawę możliwie zręcznie uciszyć , to , co przedostało się do wiadomości publicznej , odwoływać , zaprzeczać .	kratochvil-evr_tan_val	Zato práce má teď nad hlavu - je třeba co nejvíce vše ututlat , a to , co již pro navenek , odvolávat , popírat .
	Tolkien-Pan_prstenu_2	- No , ja mam go już wyżej uszu - rzekł Sam .	Tolkien-Pan_prstenu_2	" Je mi z toho nanic , " řekl Sam .
	Christie-KapsaPlnaZita	Mam wyżej uszu ich drobnych matactw i szwindli , obłudy , ugrzecznionych słówek .	Christie-KapsaPlnaZita	Je mi nanic z těch mrňavých mužíčků , jako jsi ty , v proužkovaných kalhotech černých sakách , mužíčků s úlisnými hlásky a hanebnými , šmejdovskými kšeft
	_SUBTITLES	Panie Ward , mam już tego wyżej uszu .	_SUBTITLES	Pane Warde , tohle už je příliš .
	Salinger-KdoChytaVZite	Tego także nie powinien em był robić , ale już miał em tej hecy wyżej uszu .	Salinger-KdoChytaVZite	Neměl jsem to dělat , ale to už jsem toho měl vážně až po krk .
	Tolkien-Pan_prstenu_3	Mam tego wyżej uszu .	Tolkien-Pan_prstenu_3	Už vás mám dost . "
	_SUBTITLES	Mam cię wyżej uszu .	_SUBTITLES	Už je mi z tebe nanic .
	Christie-KapsaPlnaZita	Mam wyżej uszu podobnych tobie małych ludzików w sztuczkowych spodniach i czarnych marynarkach .	Christie-KapsaPlnaZita	Je mi nanic z těch mrňavých mužíčků , jako jsi ty , v proužkovaných kalhotech černých sakách , mužíčků s úlisnými hlásky a hanebnými , šmejdovskými kšeft
	carroll-alenka_v_kraji	- Mam tego wyżej uszu .	carroll-alenka_v_kraji	" Už mě to nebaví .
	_SUBTITLES	Mam historii wyżej uszu .	_SUBTITLES	Mám historie až až .
	Dostojevskij-Zap_zMrtv	Niebawem wszakże bezustanne brewerie i hałaśliwe wybryki przyprowadzonego i ze śmiechem powitanego wariata dawały się nam we znaki i po paru dniach wszyscy bez wyjątku mieli śmy ich wyżej uszu .	Dostojevskij-Zap_zMrtv	Neustálé grimasy a nekldné chování blázna uvítaného smíchem všechny omrzelo a do dvou dnů je docela vyvedlo z míry .

OBRÁZEK 8

I když je předmětem naší pozornosti především sestavování dvojic ekvivalentů, je třeba zdůraznit, že v případě *mieć kogoś / czegoś wyżej uszu* a *někomu je z někoho / něčeho nanic* se jedná o vzácné jazykové jevy, jejich frekvence je relativně nízká. Poslední poznámka se týká zejména polského frazému, jenž se v polském InterCorpu vyskytuje významně méně často než *mieć kogoś / czegoś powyżej uszu*. Je však otázkou, zda je tato ekvivalence vhodná z hlediska obraznosti. Vždyť na jedné straně máme polský frazém se somatickým komponentem a na druhé straně jeho český ekvivalent, ve kterém tento komponent chybí. Je však třeba uvést, že se frazém *někomu je z někoho / něčeho nanic* odvolává na žaludek, přesněji řečeno jeho špatný stav. Stejný význam vyjadřuje v polštině frazém *komuś się robi niedobrze od czegoś*, což potvrzuje i česko-polský a polsko-český InterCorp, např.:

— *Mně je z vás nanic. — Niedobrze mi się robi, jak na was patrzę.*
— *Z řečí zdejších lidí je mi nanic. — Od gadania miejscowych robi się niedobrze.*
— *Niedobrze mi się robi od tego. — Je mi z toho nanic.*
— *Až niedobrze się robi na ich widok. — Je mi z nich nanic.*

A proto se jeví přesvědčivější dvojice:

— *komuś się robi niedobrze od czegoś — někomu je z někoho / něčeho nanic*.

Polsko-český InterCorp uvádí také dvojice:

— *mieć kogoś /czegoś dość — někomu je z někoho / něčeho nanic* (14 výskytů)
— *mieć kogoś /czegoś dosyć — někomu je z někoho / něčeho nanic* (6 výskytů) (obrázek 9)

Je vidět, že jasná většina výskytů (až 16 z 22) pochází z filmových titulků, 15 z nich je překladem z angličtiny do češtiny a polštiny. Přímý překlad polsko-český a naopak zcela chybí, a proto angličtina jako zdrojový jazyk (zejména *I'm sick (tired) of...*) ovlivňuje oba ekvivalenty. Tato situace dokládá, jak nezbytná je podrobná a důkladná ana-

OPEN ACCESS

Korpus: InterCorp v9 - Czech | **Dotaz**: nanic, dość (14 výskytů) ► **Promíchat**: ✓

Výskytů: **14** | i.p.m. ≈ **0,06** (vztaženo k celému "intercorp_v9_cs") | ARF ≈ **8,15** | Výsledek je promíchán 1

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Czech		InterCorp v9 - Polish	
_SUBTITLES	Teda už teď je mi z vás **nanic** .	_SUBTITLES	Aż będę miał was **dość** , popierdoleńcy .
_SUBTITLES	Je tak neobvyklé , že dívka přijde domů , protože je jí **nanic** z hotelu a všech lidí v něm ?	_SUBTITLES	Co w tym dziwnego , że dziewczyna wraca do własnego domu , ma **dość** hotelu i wszystkich mieszkających w ni
_SUBTITLES	Kdyby rozuměl mně , řekla bych mu , že se mi z těch zvířat dělá **nanic** .	_SUBTITLES	Gdyby rozumiał mnie , powiedziała by m mu , że mam **dość** tych wszystkich zwierząt .
_SUBTITLES	Je mi z toho města **nanic** .	_SUBTITLES	Mam **dość** tego miasta .
_SUBTITLES	Je mi z toho **nanic** a už mě to nebaví !	_SUBTITLES	Mam **dość** .
Christie-Hadi_doupe	Z mužů mi bylo **nanic** .	Christie-Hadi_doupe	Miała m **dość** mężczyzn .
_SUBTITLES	- Je mi z vás **nanic** ...	_SUBTITLES	Mam już **dość** tego pańskiego wrzeszczenia .
_SUBTITLES	- Ede , je mi z tebe **nanic** !	_SUBTITLES	- Ed , mam cię serdecznie **dość** .
_SUBTITLES	Je mi z vás **nanic** a mám vás zpomalenejch trapáků dost !	_SUBTITLES	Mam **dość** waszego wolnego poruszania się , wy małe skurwysyny !
Zola-Zabijak	druhé , slabších nervů , se celé třásly a odvracely hlavy , že už to nemůžou snést a že se jim z toho dozajista udělá **nanic** .	Zola-Zabijak	Tworzyły się dwa obozy : jedne szczuły obie kobiety wzajem przeciw sobie , jak gryzące się suki ; inne , bardziej , drżąc na całym ciele i odwracając w tył głowy , bo miały już **dość** widowiska , utrzymywały , że się z tego na pe rozchorują .
_SUBTITLES	Je mi **nanic** z vašich banálních testů .	_SUBTITLES	Mam **dość** waszego trywialnego wpływu .
eco-kyvadlo	" Tak dost , je mi **nanic** , snědla jsem něco , co jsem neměla ...	eco-kyvadlo	— **Dość** tego , mam mdłości , bo coś zjadła m ...
_SUBTITLES	Je mi z toho **nanic** !	_SUBTITLES	Mam tego kurwa **dość** !
_SUBTITLES	Stejně je mi z toho města **nanic** .	_SUBTITLES	Mam **dość** tej dziury .

Korpus: InterCorp v9 - Czech | **Dotaz**: nanic, dosyć (6 výskytů) ► **Promíchat**: ✓

Výskytů: **6** | i.p.m. ≈ **0,03** (vztaženo k celému "intercorp_v9_cs") | ARF ≈ **3,42** | Výsledek je promíchán 1

Výběr řádků: základní | Atributy:

	InterCorp v9 - Czech		InterCorp v9 - Polish
_SUBTITLES	Alvo , z tvých keců je mi **nanic** !	_SUBTITLES	Alva , mam **dosyć** tych bzdur !
_SUBTITLES	Je mi z toho všechno **nanic** .	_SUBTITLES	Mam tego **dosyć** .
rowlingova-hpot_fenix	Už mu z toho bylo **nanic** .	rowlingova-hpot_fenix	Miał już tego **dosyć** .
_SUBTITLES	Je mi **nanic** z tohohle světa !	_SUBTITLES	Mam **dosyć** tego świata !
_SUBTITLES	Je mi z tebe **nanic** !	_SUBTITLES	Mam tego **dosyć** !
_SUBTITLES	Je mi z těch dětí **nanic** .	_SUBTITLES	Miała m tak **dosyć** obcych dzieciaków , że bała m się , iż nie zdecyduję się na własne .

OBRÁZEK 9

lýza korpusových dat. V případě porovnání amatérských titulků jde o zvláštní materiál, který kvůli výše zmíněným nedostatkům vyžaduje pečlivé zpracování. Nejde tedy o nalezení dobrých a přijatelných řešení, ale o nalezení optimálních translačních řešení, a proto by se pro dvojici *komuś się robi niedobrze od czegoś — někomu je z někoho / něčeho nanic* mělo v překladovém slovníku najít příslušné místo.

Zpětný překlad z polštiny do češtiny v InterCorpu přináší i ekvivalenty polského výrazu *mieć kogoś / czegoś potąd*, který se ve *Velkém česko-polském frazeologickém slovníku* a *Velkém slovníku polského jazyka* IJP PAN ani neuvádí. Zato *Jiný slovník polského jazyka* zmíněný frazém zahrnuje ve významu, jak je používán:

> ‚Możemy powiedzieć, że **mamy** czegoś **potąd** (i gestem wskazać gardło, nos lub głowę), jeśli:
>
> — jesteśmy tym zmęczeni i chcemy, aby się to skończyło;
> — *mamy tego wystarczająco dużo, a nawet za dużo*‘ (ISJP, s. 213).

Ve *Slovníku spisovného jazyka českého* najdeme ekvivalent *mít něčeho až potud* s významem ‚dost, víc než dost, po krk, nad hlavu‘[12]. Z toho vyplývá, že tento frazém by se

12 http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=potud&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no

měl používat ve stejném významu jako ostatní. Pár *mieć potąd* — *mít až potud* se však vyskytuje jenom třikrát, a výskyty jiných párů jsou následující:

— *mieć potąd* — *mít dost* — 5 výskytů
— *mieć potąd* — *mít po krk* — 2 výskyty
— *mieć potąd* — *někdo je unavený* — 2 výskyty
— *mieć potąd* — *někomu je špatně* — 2 výskyty

Je důležité zdůraznit, že frazémy *mieć potąd* a *mít až potud* nepatří v InterCorpu k frekventovaným výrazům. Je však třeba uvést, že oba frazémy jsou prakticky povinně doprovázeny i gestem[13], což může vysvětlovat malý počet jejich výskytů. Současná jazyková praxe potvrzuje, že oba tyto frazémy jsou užívány v běžné komunikaci.

3. ZÁVĚREM

Provedená analýza prokazuje užitečnost paralelního korpusu InterCorp při zpracovávání jednotlivých slovníkových hesel, při objektivním popisu frazémů, vymezení jejich různých variant a především při určování a zpřesňování překladových ekvivalentů. InterCorp je pro lexikografy významným zdrojem jazykového materiálu a zároveň efektivním výzkumným nástrojem pro jeho objektivní zkoumání. Rozhodně nejde o bezchybný materiál a dokonalý nástroj, oba mají jisté slabiny. Provedená analýza je toho důkazem. Největší slabinou tohoto korpusu je omezený počet určitých typů textů, zejména mluvených projevů. Právě malý počet výskytů někdy znemožňuje objektivní popis skutečného jazykového systému. Ale bez ohledu na tuto skutečnost otvírá InterCorp pro překladovou lexikografii zcela nové možnosti, což dokazuje naše analýza vybraných českých a polských frazémů.

Závěrem je třeba s uspokojením konstatovat, že se možnosti InterCorpu neustále rozšiřují — jeho velikost se zvětšuje a korpusové nástroje pravidelně zdokonalují. To znamená, že v budoucnu budou podmínky pro sestavení slovníků na jeho základě ještě mnohem lepší.

LITERATURA

Adamowicz-Grzyb, G. (2013): *Tlumaczenie filmowe w praktyce*. Warszawa: FORTIMA Tłumaczenia — Edukacja — Media.

Bogusławski A. (1988), *Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzami*. In: *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, Wrocław, s. 19–65.

Bogusławski, A. (2013): *Podstawy konfrontatywnej lingwistyki przekładowej*. Łask: Oficyna Wydawnicza LEKSEM.

Kocourková, P. (2016): Frazém *„mít toho po krk“*. Srovnání českého frazému s vyjádřením stejného významu ve francouzštině. *Čeština doma a ve světě*, 2016, 2, s. 41–47.

13 Nejlepším důkazem toho je příklad: *Doprovodil bych vás, ale na mou duši, mám toho až potud* (doktor ukázal, že toho má až po krk) — *uháním k veliteli sboru.*

OPEN ACCESS

Kučera, H. — Francis, N. W. (1967): *Computational Analysis of Present Day American English*. Providence: Brown University Press.

Pošta, M. (2011): *Titulkujeme profesionálně*. Praha: Apostrof.

KORPUSY

Bańczyk, Ł. — Dybalska, R. — Vavřín, M.: *Korpus InterCorp — polština, verze 9 z 9. 9. 2016*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z www: http://www.korpus.cz

Rosen, A. — Vavřín, M.: *Korpus InterCorp — čeština, verze 9 z 9. 9. 2016*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2016. Dostupný z WWW: http://www.korpus.cz

SLOVNÍKY

ISJP (2000): *Inny słownik języka polskiego*, T. 2. Warszawa: PWN.

SNČ (2009): *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf.

SSČ (2001): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia.

SSJČ: *Slovník spisovného jazyka českého*. Dostupný z http://ssjc.ujc.cas.cz

VČPFS (2009): Orłoś T. Z. (eds.), *Wielki czesko-polski słownik frazeologiczny*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

WSJP: *Wielki słownik języka polskiego*. Dostupný z http://www.nkjp.pl

Andrzej Charciarek | Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Śląski w Katowicach | ul. Grota Roweckiego 5, 41-205 Sosnowiec
ORCID ID: 0000-0001-5651-5730
andrzej.charciarek@us.edu.pl